

Neist, kes Pleesil sündinud-kasvanud

Hiidlasest merelaulik ja lastekirjanik

1922. aastal hakkas Tallinnas ilmuma aiakiri «Laste Rõõm», mida toimetasid koostajad Madis Nurmik (Küla) ja lühemat aega ka luuletaja ja koolinõunik Ernst Enno. Nagu Lembe Hiedel (J. Oro «Hiir rätsepaks» Tln. 1967, «Lugeiaie» lk. 124) kirjutab, saatis Julius Oengo eelmainitud kirjanike ja oma vanema õe Adele Oengo—Juhandi mõitusele mõned enda luuletused aiakirjale «Laste Rõõm», kus need ka ilmusid.

1923. aastal, asunud elama Tallinna, kutsus Madis Nurmik õige pea Juliuse aiakirja toimetusse tööle. Seal täitis ta tegevtoimetaja ülesandeid kuni 1934. a. aprillini, pidades kirjavahetust ja organiseerides kohtumisi noorte suleseopadega, kes tulid tihti oma esimeste värsikatsustega Rõõmu-onu (J. Oengo variunimi aiakirjas) juurde nõu ja abi saama. Nagu Nurmik ja Enno toimetajatena, nii tegi ka Oengo aiakirja enamasti muu töö kõrvalt. Oengolt nõudis toimetusetöö küllalt suurt pingutust, sest ligi kaheksa aastat tuli tal käia Tallinnas Vasalemmast.

Kui ranged olid Eesti Vabariigi päevil nõuded toimetuste töötajatele, sellest räägib juhtum Julius Oengoga, kes «vallandati ilmsüütu kaastöö pärast Jaan Kärneri algatatud vabadussõjalaste kuukirja «Meie Kodu» lasteliselale («Laste Oma Nurk»), kuigi ta vabadussõjalaste Liitu ei kuulunud ja aktiivselt poliitikaga ei tegeelnud.» (L. Hiedel «Minu isast», «Sirp» nr. 14, 5. aprill 1991.)

Julius Oengo põlvkonda kuuluv aiakirjanik ja kirjanusloolane Oskar Kuningas (küll 10 aastat noorem) ütleb, et «Oengo tegi värskevaimulist aiakirja «Laste Rõõm», mis oli meie kodudes omal ajal väga populaarne.» («Laste ja täiskasvanutele», «Kodumaa» nr. 10, 13. märts 1991.) Kahtlemata oli siin kaalukas osa hiidlasest lastekirjaniku enda loomingul.

Pärast vallandamist «Laste Rõõmu» toimetusest tegi Oengo kaastööd mitmetele väliaannetele, nagu «Lasteleht»,

«Taluperenaise» kaasanne «Laste Maailm», «Aiakirja Kõigile» lastelisa. Üksikuid luuletusi ilmus ka mujal perioodikas. Julius Oengot tunti ka aabitsate ja kooliõpikute koostajana või kaasautorina (koos Madis Nurmikuga).

Julius Oengo kui luuletaja loomingutee algas Tartu-päevil, mil 1921. aastal anti välja tema esikogu «Õõpäev», mis ilmus küll Haapsalus. Koos õe Adele Oengoga jõudis 1922. aastal lugeia ette «Meie kevad». Kirjandusteadlane Olev Jõgi avaldas juba aastate eest muret, miks on eesti kirjanduses nii vähe mariniste, kuigi olemas mere-ääre rahvas ning meie mere-sõduaialugu pikk ja põnev. Teenekamaid mariniste loetledes nimetas O. Jõgi tookord August Mälgü, Aadu Hindi, Juhan Smuuli, Ülo ja Jüri Tuuliku kõrval ka Julius Oengot.

Mereautori tunnustuse tõid Oengole eelkõige luuletuskogud «Tahkuna» (1926), «Aegna» (1929) ja rütmilises proosas kirjutatud «Üle Atlandi» (1928). Viimane kannab alapealkirja «Jutustus kuunarist, kaheksast mehest ja väikest poisist». «Tegelesteks on taas hiidlased, kes rajavilma tõttu satuvad merehätta. Teos paelub oma värvikate mere-mehetüüpidega ja nende tabavate ning lopsakate arutlustega elu üle...» (O. Kuningas «Lastele ja täiskasvanutele», «Kodumaa» nr. 10, 13. märts 1991.) Oengo õpin-gukaaslane «Pallase» päevilt novellist Peet Vallak kirjutas 1928. a. oktoobris, pärast «Üle Atlandi» ilmumist, et Hiiumaa ja hiiu kalur on Julius Oengo loomingus sama tähendusega kui August Jakobsonile Rääma agul Pärnus. Kirjandusteadlane Mart Mäger hindab meie kodusarelt pärit merelaulikut nii: «Hiiru ranna, randluse ja mere poetiseerijana on Oengo arvestatav tänapäevalgi.» See lause on võetud 1976. a. märtsikuu «Loomingust», kus tähistati kirjaniku 75. sünniaastapäeva.

Olen ammu Oengo kui hiidlase mereluulest lugu pidanud. Avastasin ta kunagi

enda jaoks 1967. aastal ilmunud «Eesti luule antoloogias». Seal on Oengo loomingust luulenäitena trükitud tema «Sadamas». Kaluritest kirjutades olen seda meeleolukat luuletust rohkem kui kord oma loo motona kasutanud. Oengol on häid mereluuletusi mitmeid. Siinkohal tooksin tema loomingu näitena viimase salmi luuletusest «Lambur». Pealegi vihjab see suguseltsilegendile.

«Ah seda meeletut merd,
kuipalju seगतud verd
võõrsilt ta siia on toonud!
Kas ta ka iqaes tajub,
kuipalju pettumust loonud
ja kodutuid, hõlbivaid hingi,
kes eluaeg võõrana ringi
rahutult rajudes visklevad?!»
(«Tahkuna», Tln. 1926, lk. 21)

Olgu lisatud, et paarküm-nend aastat tagasi polnudki raamaturiilult täiskasvanuile mõeldud loomingust muud leida, kui ainult paar antoloogias avaldatud luuletust. Oli temagi, nagu paljud Eesti kultuuritegelased, pikki aastaid põlu all. Miks, selle juurde jõuame espool.

Täiskasvanuile kirjutatud loomingu hulka kuuluvad veel mõned luuletused, mis ilmusid omal ajal perioodikas, ja libreto helilooja Artur Lemba ooperile «Armastus ja surm». Selle aluseks on minevikuaegne, dramaatiliselt kulgeva armulooga poeem «Aegna», mis oli äratanud Lemba tähelepanu ning ta tegi Oengole ettepaneku sellest libreto kirjutada. Nagu Oskar Kuningas märgib, lavastas ooperi Hanno Kompus 1931. aastal «Estonia».

Nüüd tuli küll pikk iutt merelaulikust ja suurtele inimestele kirjutatust, kuid Julius Oengot tuntakse eelkõige lastekirjanikuna. Tema loome- teed jälgides võib täheldada, et oma loomingu esimesel perioodil, kahekümnendail aastail, kirjutas ta rohkem täiskasvanuile, kolmekümnendail aastail aga peamiselt lastele. Nähtavasti viisid kirjaniku neile iäriest lähemale töö aiakirja «Laste Rõõm» toimetuses, pidev töö õpetajana algkoolis ja omaenda kasvav lastepere.

Oengolt on ilmunud eri raamatutena arvukalt lastelu- lute, -näidendeid ja värs- lused. Olgu neist siinkohal ni- metatud «Illi ja Pisi-täts» (1924, siit sai muide oma nime Ju- liuse ja Melanie esimene tütar), «Hiirepere» (1928), «Jäämere kütid» (1933), «Kool neegrite maal» (1933), «Kariapoiss Juks» (1938), postuumselt Lem- be Hiedeli koostatud valikko- gu «Hiir rätsepaks» (1967). Mõned neist, aga veel värs- lused ja iutte ilmus omal ajal Madis Nurmiku toimetat- tud lasteraamatute sarjas

Neist, kes Pleesil...

(3. lk. järg)

«Pääsuke». Neli tema raamatut ilmusid kiriaastuse «Loodus» «Kuldse kodu» sarjas. Nendeks olid iuba mainitud «Kariapoiss Juks» ning veel «Muna», «Kuidas elas Kärsti Kusti» ja «Jahimees Juss». Peale selle värsistas Oengo mitmed pildiraamatud, nagu «Väikese Jässi imelik õhusõit», «Kolm karu», «Must Muki», «Maal ja linnas», «Rongisõit» jt. Lembe Hiedel märgib («Sirp» nr. 14, 1991), et kahiuks pole suur osa te-

ma isa lasteloomingust tänapäevani säilinud. Ka arhiivides ei ole kuigi palju hoiul.

Tänu Vardo Rumessenile, kelle huviks paistab olevat Hiiumaalt sirgunud vaimuini-meste elukäigu ja loomingu uurimine (mõtlen Rudolf Tobiasst ja Julius Oengot), on ta nüüd unustusehõlmast üles tõstnud J. Oro laulumängu «Kadunud printsess», mille oli omal ajal viisistanud Mart Saar. See on plaadile võetud, ja nagu Lembe Hiedel märgib, elab laulumäng nüüd uut elu Eesti Raadio lastesaadetes.

Käesolevat kiriatööd ettevalmistades olen lugenud mitut hinnangut Julius Oengoro loomingu kohta. Minu meelet on kõige tabavam alliärgnev:

«Valdavalt on J. Oro lasteluule aineks aastaaegade kõikvõimalikud variandid varakevadest südataalveni, linnud, loomad, taimed — looduse elu, millest paljugi on lapsele kodune ja tuttav, üht-teist aga saab alles tuttavaks ning koduseks autori lihtsa, meeleoluka sõnastuse läbi. Lastelooduslühirika ongi vaieldamatult J. Oro tugevamaid külgi.» (J. Oro «Hiir rätsepaks» L. Hiedeli järelsõnast «Lugejale», lk. 125.)